

สถานภาพองค์ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษ

The knowledge status of Sisaket history

ธัญพงศ์ สารรัตน์^{1*}

Thanyapong Sararat^{1*}

สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ¹

Social Studies Program, Faculty of Education, Sisaket Rajabhat University¹

*Corresponding Author: thanyapong.s@sskru.ac.th

ข้อมูลบทความ	บทคัดย่อ
ประวัติบทความ: พิจารณา: 28 กันยายน 2564 แก้ไข: 10 พฤศจิกายน 2564 ตอบรับ: 17 พฤศจิกายน 2564	การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพองค์ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยการสำรวจปริมาณงานว่ามีจำนวนเท่าใด ผู้วิจัยมีทิศทางในการศึกษาอย่างไร ซึ่งผลงานที่นำมาศึกษานั้นจะอยู่ในรูปของหนังสือ บทความ ที่ถูกผลิตขึ้นโดยคนในและนอกท้องถิ่น รวมถึงรายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์ของหน่วยงานและสถาบันการศึกษาต่างๆ ที่ใช้ระเบียบวิธีการทางประวัติศาสตร์ในการนำเสนอ และเป็นผลงานที่ผลิตขึ้นที่ประเทศไทยเป็นสำคัญ
คำสำคัญ: สถานภาพ องค์ความรู้ ประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษ	ผลการศึกษาพบว่าในช่วง พ.ศ. 2483 – 2563 มีงานศึกษาที่สำรวจพบทั้งหมด 215 เรื่อง โดยมีความครอบคลุม 3 ประเด็น คือ ด้านประวัติศาสตร์การเมืองการปกครอง ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ และประวัติศาสตร์สังคม วัฒนธรรม ศิลปกรรม และโบราณคดี แต่งานที่มีผู้ศึกษามากที่สุดคือด้านประวัติศาสตร์การเมืองการปกครอง รองลงมาเป็นด้านสังคม วัฒนธรรม ศิลปกรรม และโบราณคดี และสุดท้ายคือด้านประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ซึ่งมีผลงานโดยตรงน้อย แต่มีงานทางด้านเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องอย่างหลากหลายสาขา ซึ่งในแง่วิธีการศึกษา ผู้วิจัยยังเน้นการใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ที่มุ่งวิเคราะห์ตีความผ่านเอกสารจากแหล่งข้อมูลต่างๆ โดยช่วงสมัยที่ได้รับความนิยมในการศึกษา คือ สมัยปฏิรูปการปกครองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าสังเกตว่าการวิจัยตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ผลงานหลายเล่มเริ่มมีประเด็นใหม่ๆ ทั้งมีมุมมองหลากหลาย มีการปรับระเบียบวิธีการศึกษาในเชิงสหวิทยาการ คือ ใช้ข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ที่หลากหลาย ซึ่งก็ทำให้องค์ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษมีความก้าวหน้าขึ้นทั้งในแง่ประเด็นมุมมอง และระเบียบวิธีในการศึกษาตามลำดับ

Article Info	Abstract
Article History: Received: 28 September 2021 Revised: 10 November 2021 Accepted: 17 November 2021	The purpose of this research was to study the knowledge status of Sisaket history from past to present by examining the amount of work that has been remembered and how the researcher had direction in the study. The studied works were in the form of books and articles that were produced by local and non-local people, as well as the reporting research and theses of various departments and educational institutions using historical methods to present and were mainly produced in Thailand. The results showed that during 1940-2020, there were 215 studies that covered three areas: political history, economic history, and social, culture, fine arts, and archeology history. The most studied work was politics history, followed by social, cultural, fine arts, and archeology history, and finally, economic history which had few direct contributions but had a wide variety of related economic jobs. In terms of the study method, the researcher also focused on the use of historical research methods that aimed to analyze and interpret documents from various sources. The popular period of study was since the regime reform of King Chulalongkorn the Great (Rama V). However, it is investigating that many works have begun to emerge with new issues with diverse perspectives and modifications to the interdisciplinary study methodology since 1997. This was the use of various data and analytical methods, thus the knowledge of Sisaket history in terms of points had progress in the perspectives and the research of methodology.

1. บทนำ

บทความนี้เริ่มขึ้นด้วยความสนใจในสาระประวัติศาสตร์ศรีสะเกษที่ดูค่อนข้างจะตกหล่นหรือหายไปในงานประวัติศาสตร์ไทย ทั้งนี้ศรีสะเกษเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง มีพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานและการสร้างบ้านแปงเมืองตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ สมัยทวารวดี สมัยขอม สมัยไทย-ลาว สมัยอิทธิพลอาณาจักรล้านช้าง อาณาจักรธนบุรี และอาณาจักรรัตนโกสินทร์ก่อนสมัยปฏิรูปการปกครอง พ.ศ.2435 สมัยปฏิรูปการปกครอง พ.ศ.2435-2453 สมัยหลังการปฏิรูปการปกครอง พ.ศ.2435-2475 และหลังสมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งเรื่องราวของประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษในฐานะท้องถิ่นหนึ่งของภาคอีสานและประเทศไทยจึงเป็นเรื่องที่ควรศึกษาเพิ่มเติม อย่างไรก็ตามจุดมุ่งหมายของบทความนี้ไม่ได้ศึกษาเรื่องของประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษ แต่เป็นการค้นคว้าสถานภาพองค์ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษ โดยมีจุดมุ่งหมาย 2 ประการ คือ ประการแรก เพื่อสำรวจสถานภาพการศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษ โดยการรวบรวมงานเขียนทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษที่เขียนเป็นภาษาไทยทั้งหนังสือ บทความในวารสารต่างๆ ตลอดจนงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เขียนโดยนักวิชาการชาวไทยหรือชาวต่างชาติที่เขียนเป็นภาษาไทย จุดมุ่งหมายอีกประการหนึ่งคือ เพื่อใช้เป็นเอกสารอ้างอิงค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษ ความสำคัญของบทความนี้จะทำให้ผู้ศึกษาค้นคว้าเรื่องประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษได้รับความสะดวกคือ ทราบว่ามีนักวิชาการผู้ใดได้เขียนเกี่ยวกับเรื่องประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษไว้บ้าง เขียนเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษในด้านใด ทั้งยังเป็นประโยชน์ที่ทำให้ผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษได้ทราบหัวข้อเรื่องที่มีผู้ศึกษาไว้แล้ว และเป็นแนวทางในการเลือกหัวข้อเรื่องที่ยังไม่มีผู้ทำการค้นคว้าหรืออาจค้นคว้าต่อยอดจากที่มีผู้ค้นคว้าไว้แล้ว

จากการศึกษาและสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ายังไม่มีการศึกษา มีเพียงเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษา เช่น รายงานการวิจัยเรื่อง “การประเมินสถานภาพองค์ความรู้จังหวัดศรีสะเกษ” ของ วิจิตร ระวิวงศ์ และ ประดิษฐ์ ศีลาบุตร [1] งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาสถานภาพองค์ความรู้จังหวัดศรีสะเกษ” ของ ปรีดา ประพฤติชอบ และคณะ [2] รายงานการวิจัยเรื่อง “สังเคราะห์งานวิจัยในจังหวัดศรีสะเกษ” ของ ชานนท์ ไชยทองดี [3] และรายงานการวิจัยเรื่อง “โครงการศึกษาสถานภาพและสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ” ของ ชุตินา เมฆวัน [4] ซึ่งงานกลุ่มข้างต้นมีประเด็นทางประวัติศาสตร์เป็นส่วนน้อย เนื่องจากมีงานศึกษาเชิงสหวิทยาการเป็นส่วนใหญ่และมักละเลยงานพื้นเมืองของปราชญ์ท้องถิ่น ซึ่งงานวิจัยข้างต้นจะเน้นการสำรวจกลุ่มงานวิจัยในรูปของวิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรที่มักอิงแนวคิดการศึกษาแบบตะวันตกมากเกินไป จึงไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติในบริบทของสังคมไทยและท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง ซึ่งผลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ

การศึกษาช่วยให้ผู้วิจัยสามารถนำความรู้มาใช้ในการรอบความคิดในการจัดทำเค้าโครงวิจัย และความรู้อีกส่วนหนึ่งใช้เป็นข้อมูลที่จะช่วยกำหนดแนวทางในการค้นคว้าและอภิปรายผลในการศึกษา เรื่อง “สถานภาพความรู้เรื่องประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษ” ต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาพัฒนาการของงานศึกษาประวัติศาสตร์ศรีสะเกษช่วง พ.ศ.2483-2563 ในแง่ สารระ แนวคิด และวิธีการศึกษาของผู้ศึกษา ตลอดจนวิเคราะห์แนวโน้มของประเด็นศึกษาและทิศทางการศึกษาในอนาคต

3. ขอบเขตการวิจัย

จะศึกษาตั้งแต่มีงานเขียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศรีสะเกษเล่มแรกที่สามารถพบคือ ใน พ.ศ. 2483 และจะศึกษามาจนถึงปัจจุบันคือใน พ.ศ.2563 และเพื่อความกระจ่างชัดในการศึกษาครั้งนี้จึง ขอกำหนดขอบเขตและความหมายของผลงานวิจัยประวัติศาสตร์ไว้ในกรวิจัยครั้งนี้คือ เป็นงานเขียนของคนที่พื้นเมืองที่อาศัยด้วยเรื่องเมืองศรีสะเกษ และงานวิจัยของนักวิชาการที่นำเสนอและจัดพิมพ์ในประเทศไทยในรูปแบบของรายงานการวิจัยในสถาบันการศึกษาต่างๆ รวมทั้งวิทยานิพนธ์ของนิสิต นักศึกษาในมหาวิทยาลัยที่อยู่ในประเทศไทย โดยผลงานเหล่านี้ต้องมีลักษณะการนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ และใช้ระเบียบวิธีวิจัยด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ มีการพรรณนาความโดยสังเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งมีระบบการอ้างอิงที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ

4. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้จะใช้การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ โดยมีกระบวนการวิจัยตามระเบียบของวิชาที่เรียกว่า “วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Method)” โดยจะดำเนินการวิจัยด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

4.1 สร้างกรอบความคิดเพื่อวางโครงสร้างของเนื้อหา

4.2 เก็บข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ หนังสือ และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาการวิจัย โดยคัดเลือกตัวแทนตัวอย่างงานมาวิเคราะห์

4.3 นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารและสื่อสารสนเทศมาวิเคราะห์ ตรวจสอบ และประเมินผลข้อมูล เพื่อสรุปสาระสำคัญและเรียบเรียงตามประเด็น จากนั้นจะวิเคราะห์ข้อมูลพร้อมเรียบเรียงเนื้อหา

4.4 นำเสนอเนื้อหาแบบพรรณนาวิเคราะห์

5. ผลการวิจัย

5.1 พัฒนาการของการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษ พ.ศ.2483 – 2563

5.1.1 ด้านประวัติศาสตร์การเมืองการปกครอง

การศึกษาประวัติศาสตร์ศรีสะเกษในสังคมไทยนับเป็นที่สนใจจากปัญญาชนมาเป็นเวลานาน โดยเฉพาะตั้งแต่ก่อน พ.ศ.2500 เป็นผลจากการที่รัฐไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเริ่มให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องราวความเป็นมาของท้องถิ่นต่างๆ ที่อยู่นอกกรุงเทพฯ โดยเฉพาะในบริเวณที่

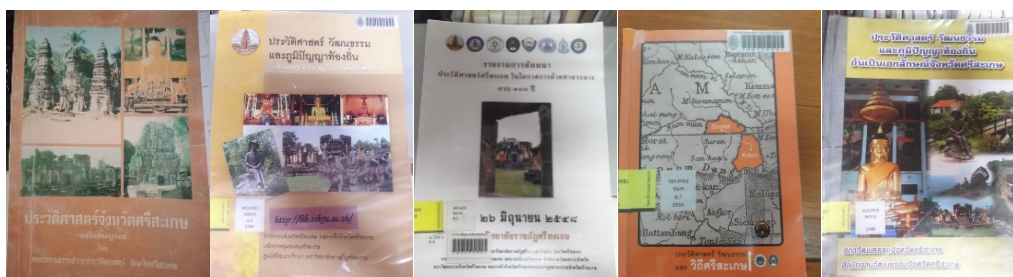
กรุงเทพฯ ได้เข้าไปมีผลประโยชน์ [5] ดังเช่นงานเรื่อง “พงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน” ของ หม่อมอมรวงศ์วิจิตร (ม.ร.ว.ปฐม คเนจร) [6] และงานเขียนชิ้นนี้ได้ส่งอิทธิพลต่องานเขียนเรื่อง “ประวัติศาสตร์อีสาน” ของ เต็ม วิชาภัยพจนกิจ [7] ในเวลาต่อมา นับแต่นั้นมา ประเด็นศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษเริ่มมีมากขึ้น โดยเฉพาะงานเขียนของคนท้องถิ่น เช่นใน พ.ศ. 2483 มีงานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเมืองศรีสะเกษที่สำคัญเกิดขึ้น 2 เรื่องคือ “ประวัติศาสตร์เมืองศรีนครลำดวน” โดย แก้ว ดวนใหญ่ (2483) และงานเรื่อง “ตำนานเมืองศรีสะเกษ” ของ กอบ บัญญูมาก (2490) ซึ่งผลงานดังกล่าวแม้ไม่ได้ศึกษาด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบโดยนำเสนอในรูปแบบความเรียงสมัยใหม่ (Modern essay) แต่ได้คงขนบการเขียนแบบตำนานโดยสอดแทรกเรื่องเล่า นิทานปรัมปรา คติคำสอนหรือผญา สุภาษิตต่างๆ ไว้ในเนื้อหา แสดงให้เห็นถึงการปรับรูปแบบแผนการบันทึกอดีตแบบดั้งเดิมให้เข้ากับวิธีการแบบสมัยใหม่ ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของงานเขียนพื้นเมืองในช่วงนี้ก่อนที่จารีตทางวิชาการได้เข้ามามีบทบาทขึ้นเมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 2520

รูปที่ 1 ตัวอย่างหลักฐานประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษประเภทบันทึกการเดินทาง ความทรงจำ และวรรณกรรมร้อยกรอง

ต่อมาภายหลัง พ.ศ.2500 ถึงสิ้นทศวรรษ 2530 ผลกระทบในสถานการณ์บริเวณสมรภูมิอินโดจีน ส่งผลให้ภาคอีสานซึ่งเป็นดินแดนที่ติดกับสมรภูมิอินโดจีนได้รับความสนใจจากรัฐบาลด้วยเหตุผลที่เป็นภูมิภาคที่ล่อแหลมต่อความมั่นคงทางการเมือง ทำให้เรื่องราวของเมืองศรีสะเกษถูกผลิตมากขึ้น เช่น ผลงานของทวีข อีสาน และคณะ (2500) เรื่อง “ที่ระลึก 25 พุทธศตวรรษในงานผูกพัทธสีมา วัดดวนใหญ่ อ.เมืองฯ จ.ศรีสะเกษ” และเรื่องราวของเมืองศรีสะเกษที่ปรากฏแทรกในหนังสือ “เรื่องราวจากแผ่นดินไทย เล่มที่ 1” ใน พ.ศ.2507 และในช่วงเวลานี้มีการผลิตงานอย่างมากและได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง เช่น งานของสุนทร สุริยฤทธิ์ (2511) เรื่อง “ประวัติจังหวัดศรีสะเกษ” งานของสุพร สิริพัฒน์ (2514) เรื่อง “ของดีศรีสะเกษ” งานของพระยาสุนทรพิพิธ เรื่อง “บันทึกความจำ (3) เมื่อเป็นปลัดจังหวัดขุนันท์ (ศรีสะเกษ)” งานของคณะสงฆ์วัดหลวงสุ่มังคลาราม (2524) เรื่อง “พระอารามหลวงวัดหลวงสุ่มังคลาราม จ.ศรีสะเกษ” งานของมาลินี อุทธิเสน และคณะ (2525) เรื่อง “ศรีนครลำดวน” งานของชาต ภูมิธรรม (2526) เรื่อง “ประวัติเมืองศรีสะเกษ” งานของบรรพต

ศรีมงคล (2527) เรื่อง “ประวัติเมืองขุขันธ์” งานของจังหวัดศรีสะเกษ (2529) เรื่อง “ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดศรีสะเกษ” งานของบุญเลิศ มรกต และเบญจา เนียมเงิน (2529) เรื่อง “ภาคนิพนธ์ : ประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษ” งานของพระราชเมธี (วรวิทย์) (2531) เรื่อง “ประวัติศรีสะเกษ : ประวัติเมืองในเขตภาค 10” งานของศรีศักร วัลลิโภดม (2523) เรื่อง “ศรีสะเกษ เขตเขมรป่าดง” งานของทศพล ไยมุง (2535) เรื่อง “ประวัติเมืองศรีสะเกษ” งานของธิดา สารยา (2535) เรื่อง “เขาพระวิหาร” งานของสุทัศน์ กองทรัพย์ (2539) เรื่อง “ความสำคัญของหัวเมืองขุขันธ์ สังฆะและสุรินทร์ พ.ศ.2302 – 2450” และงานของคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษ (2537) เรื่อง “ประวัติศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษฉบับสมบูรณ์” เป็นต้น

รูปที่ 2 ตัวอย่างชุดความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นศรีสะเกษในอดีต

ในช่วงทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา สังคมไทยได้ตื่นตัวอันเป็นผลจากกระแสการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในช่วงเวลาก่อนหน้านี้ และการเกิดขึ้นของมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษที่มีหน่วยงานศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษ เช่น ศูนย์ศรีสะเกษศึกษา รวมถึงการเกิดขึ้นของหน่วยงานราชการอย่างสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ มีการจัดสัมมนาทางวิชาการ ส่งผลให้เกิดการศึกษาประวัติศาสตร์ศรีสะเกษอย่างกว้างขวาง เช่น งานของวรเทพ สันติวรลักษณ์ (2542) เรื่อง “วิถีชาวจีนในเขตสถานีรถไฟศรีสะเกษ” งานของคณะกรรมการจัดงานเชิดชูนักสู้เพื่อประชาธิปไตย (2543) เรื่อง “เส้นทางนักสู้ศรีสะเกษ : จากกบฏผู้มีบุญถึงกบฏคูซอดและกบฏประชาธิปไตย งานของประดิษฐ์ ศิลาบุตร [1] เรื่อง “เหตุการณ์ต่อสู้ในอดีตของศรีสะเกษ” (2543) งานของอรุณรัตน์ ทองปัญญา และปรเมศร์ แก้วสมุทร (2545) เรื่อง “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นศรีสะเกษ” งานของขรพรรษ ธรรมรส (2546) เรื่อง “ผลกระทบต่องานวิจัยศรีสะเกษในกรณีพิพาทระหว่างไทยกับกัมพูชาเรื่องปราสาทเขาพระวิหาร พ.ศ.2502 – 2506” ซึ่งประเด็นนี้เป็นประเด็นเรื่องความขัดแย้งทางการเมือง ทำให้นักวิชาการไทยไม่สามารถเข้าไปศึกษาค้นคว้าเรื่องศรีสะเกษในประเด็นดังกล่าว ซึ่งเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้การผลิตงานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศรีสะเกษมีน้อย นอกจากนี้ยังมีงานของสภาวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ (2548) เรื่อง “ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์จังหวัด

ศรีสะเกษ” งานของเกษม สืบเสน (2549) เรื่อง “ก่อนจะมาเป็นเมืองศรีสะเกษ” และงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ (2548) เรื่อง “รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์ศรีสะเกษในโอกาสการย้ายศาลากลางครบ 100 ปี วันที่ 25 – 26 มิถุนายน 2548 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ” เป็นต้น

งานศึกษาช่วง พ.ศ.2550 – 2563 ยังคงได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่อง ส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในรูปแบบวิทยานิพนธ์ของนิสิตนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา และงานของปราชญ์ท้องถิ่น เช่น งานของนิติภูมิ ชูขันธิน (2552) เรื่อง “เอกสารประกอบการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเรื่องเมืองขุขันธ์ จังหวัดขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ” งานของนิติภูมิ ชูขันธิน (2552) เรื่อง “วิพากษ์ประวัติศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษ “ที่ตั้งเมืองขุขันธ์”” ที่เน้นการศึกษาเรื่องศรีสะเกษทางด้านพัฒนาการที่ตั้งและจุดศูนย์กลางของเมืองซึ่งเป็นประเด็นแรกๆ ที่ได้รับความสนใจและถกเถียงกันตั้งแต่เริ่มมีการศึกษาเรื่องเมืองศรีสะเกษ เช่น เริ่มที่ขุขันธ์ หรือบ้านดอนใหญ่ ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า นิติภูมิเป็นคนในท้องถิ่นของอำเภอขุขันธ์ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโดยพลังของประชาชนหลังเดือนตุลาคม พ.ศ.2516 ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดแรงผลักดันให้เกิดความต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมในทุกพื้นที่ของประเทศไทยมากกว่าการศึกษาสังคมในส่วนกลาง นอกจากนี้ยังมีงานของพรณิกา ฉายากุล (2557) เรื่อง “ประวัติศาสตร์การเมืองท้องถิ่น : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองศรีสะเกษ พ.ศ.2523 – 2550” งานของภราดร ศรีปัญญา และคณะ (2558) เรื่อง “ศรีสะเกษ จังหวัดของเรา 1 : ประวัติศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม” และงานของธีรภพ แสงใสแก้ว (2563) เรื่อง “นักสู้จังหวัดศรีสะเกษหลังเหตุการณ์ 6 ตุลา 2519” เป็นต้น

รูปที่ 3 อาจารย์ภราดร ศรีปัญญา ปราชญ์ท้องถิ่นและตัวอย่างผลงานเขียนเชิงประวัติศาสตร์

1.2 ด้านประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ

งานเขียนก่อนทศวรรษ 2520 ที่แสดงถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนเมืองศรีสะเกษ คือ พระนิพนธ์ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ (2463) เรื่อง “เที่ยวที่ต่างๆ ภาคที่ 4 ว่าด้วยเที่ยวมณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดร และมณฑลร้อยเอ็ด” งานของเอเจียน แอมอนิเย ในชุดของบันทึกการเดินทางในลาว (Voyage dans le Laos) ประกอบด้วยเรื่อง “บันทึกการเดินทางในลาวภาคหนึ่ง พ.ศ.2438” (2539) และบันทึกการเดินทางในลาวภาคสอง พ.ศ.2440 (2541) รวมถึง

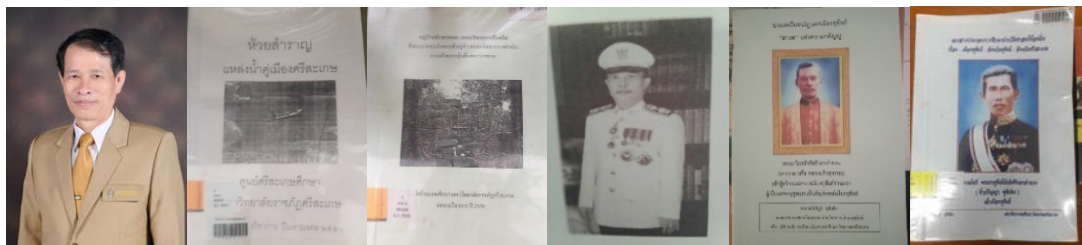
รายงานการสำรวจหมู่บ้านประเภทต่างๆ แต่งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเมืองศรีสะเกษโดยตรงถือว่ายังไม่มีผลงานที่เป็นรูปธรรม

ภายหลังทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา รัฐมีนโยบายพัฒนาโดยมุ่งนำสังคมไทยไปสู่ความเป็นหนึ่งในประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมใหม่ (NICs) กระบวนการเรียนรู้จากชุมชนเริ่มต้นอย่างจริงจัง งานศึกษาชุมชนในช่วงนี้จนถึง พ.ศ.2530 เป็นงานกรณีศึกษาวัฒนธรรมชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น นำโดยนักพัฒนาจากองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) และมีงานศึกษาประวัติศาสตร์หมู่บ้านของนักศึกษาระดับมหาบัณฑิต โดยวิธีการศึกษานอกจากจะศึกษาเป็นกรณีศึกษาแล้ว ยังได้ใช้วิธีการศึกษาแบบสัมภาษณ์และการลงพื้นที่แบบมีส่วนร่วม เช่นงานของประนุช ทรัพย์สาร (2525) เรื่อง “วิวัฒนาการเศรษฐกิจหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย พ.ศ.2394 – 2475” ที่กล่าวถึงภาคอีสานโดยรวมรวมทั้งกรณีศึกษาเมืองศรีสะเกษด้วย

ตั้งแต่ทศวรรษ 2530 จนถึงปัจจุบัน ยังมีงานศึกษาในประเด็นประวัติศาสตร์เศรษฐกิจศรีสะเกษโดยตรงอยู่บ้าง เช่น งานของวิลาศ โพธิสาร (2546) เรื่อง “รถไฟกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจบริเวณลุ่มน้ำมูลตอนล่างระหว่างปี พ.ศ.2469 – 2484” งานของวิชุดา พิไลพันธ์ (2548) เรื่อง “เศรษฐกิจภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลางตั้งแต่ พ.ศ.2500 : กรณีศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ” งานของภราดร ศรีปัญญา และคณะ (2558) เรื่อง “ศรีสะเกษจังหวัดของเรา 2 : ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ การคมนาคมและสิ่งแวดล้อม” และงานของเจนจิรา ใหม่แก้ว (2563) เรื่อง ““อย่างใกล้ไถ่อย่าง” : ประวัติศาสตร์ธุรกิจไถ่อย่างไผ่ผัดต้นศรีสะเกษ พ.ศ. 2480 – 2554” เป็นต้น

1.3 ด้านประวัติศาสตร์สังคม ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ศิลปกรรม และประวัติศาสตร์โบราณคดีของเมืองศรีสะเกษการศึกษาเกี่ยวกับโบราณคดีในภูมิภาคอีสานเริ่มต้นประมาณ พ.ศ.2506 – 2509 อันเป็นผลจากโครงการเชื่อมผามองและโครงการกอบกู้แหล่งโบราณคดีก่อนการสร้างเขื่อนอุบลรัตน์ได้เริ่มทำการสำรวจแหล่งโบราณคดีในพื้นที่สร้างเขื่อน มีการขุดค้นทางโบราณคดีที่โนนนกทา บ้านนาดี ปัจจุบันอยู่ในอำเภอหนองนาคำ จังหวัดขอนแก่น [8] ได้เป็นจุดกระตุ้นความสนใจให้กับนักโบราณคดีอย่างยิ่ง นอกจากนั้นการค้นพบแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี ได้กลายเป็นจุดเปลี่ยนแปลงในการศึกษาทางโบราณคดีครั้งใหญ่ในภูมิภาคนี้ ซึ่งในส่วนของจังหวัดศรีสะเกษนั้นเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายเมื่อคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรได้สำรวจแหล่งโบราณคดีเมืองคงโคก อำเภอราษีไศล นอกจากนั้นยังมีการขุดพบโครงกระดูกเครื่องปั้นดินเผา และเครื่องใช้ไม้สอยอื่นๆ ของคนโบราณที่มีอายุใกล้เคียงกับอารยธรรมบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี เช่นที่บริเวณวัดปราสาท ตำบลปราสาท อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ ใน พ.ศ. 2523 สืบเนื่องมาจากขุดพบโครงกระดูกมนุษย์ และเริ่มมีการผลิตงานออกมาจำนวนหนึ่ง เช่น อนันต์ พงศ์ภาค (2526) เรื่อง “ปราสาทกำแพงใหญ่ ตำบลกำแพง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ” งานของพวงไข่มุกข์ คุนารัตนพุกข์ และคณะ (2526) เรื่อง “โบราณสถานโบราณวัตถุจังหวัดศรีสะเกษ”

และงานของสุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ (2536) เรื่อง “ปราสาทพระวิหาร : ศาสนบรรพตที่โดดเด่นที่สุดในภาคพื้นเอเชียอาคเนย์” โดยเน้นความสัมพันธ์ของศรีสะเกษในบริบทของประวัติศาสตร์ภาคพื้นทวีปของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

รูปที่ 4 ตัวอย่างงานเขียนประวัติศาสตร์ของ ผศ.ดร.ประดิษฐ์ ศีลาบุตร และ อาจารย์นิติภูมิ ขุขันธิน กับท้องถิ่น

หลังทศวรรษ 2540 ถึงปัจจุบัน การศึกษาประวัติศาสตร์สังคม วัฒนธรรม ศิลปกรรม และโบราณคดี ยังคงได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่อง เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโดยพลังของประชาชนหลังเดือนตุลาคม พ.ศ.2516 ซึ่งเป็นสาเหตุของแรงผลักดันให้เกิดความต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสังคมในทุกพื้นที่ของประเทศไทยมากกว่าการศึกษาสังคมในส่วนกลาง การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ก็สามารถกระตุ้นจิตสำนึกในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในหมู่นักวิชาการ ดังเห็นได้จากหลัง พ.ศ. 2540 มีการประชุมสัมมนาทางวิชาการและการสัมมนาทางด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่จัดขึ้นโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏ ศูนย์วัฒนธรรม และสถาบันทางอุดมศึกษาที่จัดขึ้นบ่อยครั้ง ซึ่งนำไปสู่การสร้างผลงานทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศรีสะเกษมากขึ้นในยุคนี้ในประเด็นประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรม ที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือและวารสารต่างๆ อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังมีการจัดสัมมนาทางวิชาการของสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการสร้างพื้นที่ให้กับนักวิชาการสาขาต่างๆ ได้เสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องศรีสะเกษ เช่น หนังสือรายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษ เนื่องในโอกาสครบรอบการย้ายศาลากลางครบ 100 ปี (2548) ผนวกกับการขยายตัวของสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งในประเทศไทย ซึ่งเท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้กับครูอาจารย์จากท้องถิ่นให้มาศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เป็นผลให้งานค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ไทยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นรวมถึงประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษด้วย เช่นงานของสำลี ศรีปัญญา (2544) เรื่อง “รวมศาสนสถานโบราณในจังหวัดศรีสะเกษ” งานของสัมฤทธิ์ ศรีบุณย์ (2544) เรื่อง “แหล่งศิลปกรรมจังหวัดศรีสะเกษ” งานของประดิษฐ์ ศีลาบุตร (2550) เรื่อง “ห้วยสำราญ : แหล่งน้ำคูเมืองศรีสะเกษ” งานของประดิษฐ์ ศีลาบุตร และประจวบ จันทรหมื่น (2550) เรื่อง “หมู่บ้านปราสาทเยอ : แหล่งวัฒนธรรมในอดีตที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จถวายผ้าพระกฐินฯ” งานของประดิษฐ์ ศีลาบุตร (2550) เรื่อง

“เยอศรีสะเกษ : อดีต ปัจจุบัน อนาคต” งานของทิวาพร ใจก้อน (2559) เรื่อง “สวนสาธารณะกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของเมืองศรีสะเกษ พ.ศ.2523 – ปัจจุบัน” งานของธรรงวิทย์ ทองเสียน (2560) เรื่อง “สถานตำนานเมืองนครศรีลำดวน กรณีศึกษาพระแก้วเนรมิต” งานของกวิณวัฒน์ หิรัญบุรณะ (2561) เรื่อง “ลักษณะทางประติมานวิทยาพระวิษณุที่ทับหลังในปราสาทสระกำแพงใหญ่ จังหวัดศรีสะเกษ”งานของกวิณวัฒน์ หิรัญบุรณะ (2561) เรื่อง “การศึกษาทับหลังที่ปราสาทปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ” งานของวุฒิชัย นาคเขียว (2561) เรื่อง “พระธาตุเรืองรอง : พุทธสถานที่รัฐไทยเผยแพร่อุดมคติชาตินิยมแก่คนท้องถิ่นหลายชาติพันธุ์ในอีสานใต้” งานของธัญพงศ์ สารรัตน์ (2561) เรื่อง “การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และการพัฒนาเมืองศรีสะเกษระหว่าง พ.ศ.2498 – 2530” และงานของธัญพงศ์ สารรัตน์ และคณะ (2562) เรื่อง “การศึกษาอิทธิพลของต่างประเทศจากสถาปัตยกรรมในเมืองศรีสะเกษระหว่าง พ.ศ.2468 – 2537 : กรณีศึกษาบ้านขุนอำไพพาณิชย์” เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีงานที่ศึกษาในประเด็นเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่น ส่วย ลาว เขมร เยอ อีกจำนวนมากที่เผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์และอยู่ในช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน โจทย์ที่ท้าทายก็คือกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้จะปรับตัวให้เหมาะสมโดยไม่ทิ้งอัตลักษณ์ของตนได้อย่างไร ซึ่งจากที่ได้กล่าวมาอาจสรุปได้ว่า การศึกษาเรื่องราวของเมืองศรีสะเกษจากทศวรรษ 2520 เป็นต้นมาถึงปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะพยายามออกนอกกรอบการเขียนประวัติศาสตร์แบบที่ผ่านมากล่าวคือ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้รับความสำคัญมากขึ้นอันเป็นผลสืบเนื่องจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม [9] จากทั้งนักวิชาการส่วนกลางและหน่วยงานจากส่วนกลางในการให้ทุนส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย เนื้อหาของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมิได้จำกัดเฉพาะวิธีการแบบประวัติศาสตร์เท่านั้น ยังได้ใช้วิธีการของศาสตร์อื่นๆ อีกด้วยที่สำคัญคือ ภูมิศาสตร์ มานุษยวิทยา เศรษฐศาสตร์ และวรรณกรรม รวมถึงทฤษฎีทางศิลปกรรมและด้านประติมานวิทยา มานุษยวิทยาวัฒนธรรมและมานุษยวิทยาภาพ นิเวศวิทยา ทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอีสานมีลักษณะเป็นสหวิทยาการและเนื้อหาที่มีลักษณะเป็นประวัติศาสตร์ของสังคมชัดเจนมากขึ้น

5.2 ประเด็นในการศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีทั้งหมด 215 เรื่อง ในจำนวนนี้ประเด็นที่ได้รับความสนใจศึกษามากที่สุดคือ สาระตลเกี่ยวกับเมืองศรีสะเกษยุคปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5 ลำดับต่อมาคือ ประเด็นโบราณคดี ศิลปะขอม ล้วนช้าง และอิทธิพลของต่างประเทศในเมืองศรีสะเกษ ประเด็นเรื่องบทบาทของสถาบันกษัตริย์ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ประเด็นเศรษฐกิจของเมืองศรีสะเกษ และการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์นิพนธ์และการสำรวจสถานภาพความรู้ ซึ่งแต่ละผลงานมีสาระโดยสังเขปดังนี้

5.2.1 ศรีสะเกษยุคปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5

การศึกษาสาระัตถะในสมัยปฏิรูปการเมืองการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนับเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจเช่นกัน เช่น ผลงานของสุทัศน์ กองทรัพย์ (2536) เรื่อง “ความสำคัญของหัวเมืองอุษาคเนย์ สังฆะ และสุรินทร์ พ.ศ.2302 – 2450” งานของกิติ รัตน์ สืบพันธ์ (2533) เรื่อง “การรวมคณะสงฆ์อีสานกับคณะสงฆ์ไทย (พ.ศ.2434 - พ.ศ.2475) งานของพิรุฬห์ สวัสดิ์รัมย์ (2530) เรื่อง “การปฏิรูปการศึกษาในมณฑลอีสาน พ.ศ.2442 – 2475” งานของพิชิต พิทักษ์ (2540) เรื่อง ““ท้องถิ่น” ในการรับรู้ของชนชั้นนำไทยช่วงสมัยปฏิรูปการปกครอง พ.ศ.2435” งานของวุฒิชัย มูลศิลป์ (2520) เรื่อง “การปฏิรูปหัวเมืองอีสานในรัชกาลที่ 5” และงานของไพฑูรย์ มีกุล (2523) เรื่อง “การปฏิรูปการปกครองมณฑลอีสานในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5” เป็นต้น

รูปที่ 5 ตัวอย่างชุดความรู้เรื่องประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองศรีสะเกษ

5.2.2 แหล่งโบราณคดี ศิลปะขอม ล้านช้าง และอิทธิพลของต่างประเทศในเมืองศรีสะเกษ

การศึกษาดังกล่าว เช่น ผลงานของกวินวัฒน์ หิรัญบุรณะ (2561) เรื่อง “การศึกษาทับหลังที่ปราสาทสระกำแพงใหญ่” งานของกวินวัฒน์ หิรัญบุรณะ (2563) เรื่อง “ร่องรอยของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู และพระพุทธศาสนาในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษสมัยก่อนพุทธศตวรรษที่ 23” งานของธัญพงศ์ สารรัตน์ (2563) เรื่อง “ประวัติและลักษณะรูปแบบพุทธปฏิมา “หลวงพ่โต” วัดมหาพุทธาราม พระอารามหลวง อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ” งานของธัญพงศ์ สารรัตน์ (2563) เรื่อง “ประวัติ รูปแบบศิลปกรรม และความสัมพันธ์กับหลักฐานด้านประวัติศาสตร์ของพุทธปฏิมา “หลวงพ่โต” วัดเขียนบูรพาราม อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ” งานของธัญพงศ์ สารรัตน์ (2563) เรื่อง “รูปแบบธาตุเจดีย์สมัยอาณาจักรล้านช้าง ณ ปราสาทบ้านปราสาท อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ” งานของศุภสร ทรงงาม (2563) เรื่อง “อิทธิพลทางสังคมและการเมืองกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมพระอารามหลวงในจังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ.2513 – 2552” นอกจากนี้ยังมีรายงานการบูรณะแหล่งโบราณคดีและเมืองโบราณของกรมศิลปากรด้วย ซึ่งเป็นการศึกษาเรื่องศรีสะเกษจากรูปแบบศิลปกรรมจากศิลปะและวัตถุและโบราณสถาน เป็นการวิเคราะห์ให้เห็นว่าพื้นที่แถบนี้

มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับพื้นที่อื่นๆ โดยเฉพาะลาวและเขมร โดยเฉพาะหลักฐานยืนยันเกี่ยวกับการเผยแผ่ศาสนา

รูปที่ 6 ตัวอย่างชุดความรู้ด้านโบราณคดีของเมืองศรีสะเกษ

5.2.3 บทบาทของสถาบันกษัตริย์ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

งานกลุ่มนี้ เช่นงานของฉันทยพงศ์ สารรัตน์ (2563) เรื่อง “การเสด็จประพาสเมืองศรีสะเกษสมัยรัชกาลที่ 9 - รัชกาลที่ 10” งานของฉันทยพงศ์ สารรัตน์ (2562) เรื่อง “บทบาทของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ต่อจังหวัดศรีสะเกษ (พ.ศ.2527 – 2562)” งานของฉันทยพงศ์ สารรัตน์ (2562) เรื่อง “พระราชดำรัสและพรพระราชทานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่จารึกอยู่ในประวัติศาสตร์ของชาวจังหวัดศรีสะเกษ” และงานของฉันทยพงศ์ สารรัตน์ (2563) เรื่อง “สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับการพัฒนาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนกรณีศึกษา โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านหนองใหญ่ หมู่ที่ 8 ตำบลรุง อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ.2537 – 2563” เป็นต้น ดังกล่าวเป็นกลุ่มงานที่อาศัยหลักฐานขั้นต้นจากเอกสารสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติและเอกสารจากทางราชการเป็นหลัก

วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (กุมภาพันธ์ - มิถุนายน 2563)

การเสด็จประพาสเมืองศรีสะเกษสมัยรัชกาลที่ 9 - รัชกาลที่ 10
The Travelling to Mueang SiSaket of King Rama IX - King Rama X

Received: March 8, 2020
Revised: May 5, 2020
Accepted: May 25, 2020

ฉันทยพงศ์ สารรัตน์
(Thanayapong Sararat)

รูปที่ 7 ตัวอย่างชุดความรู้เรื่องสถาบันกษัตริย์ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

5.2.4 เศรษฐกิจของเมืองศรีสะเกษ

งานกลุ่มนี้ เช่น งานวิจัยของยุพาพิน ภาระศรี (2533) เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของภาคอีสาน พ.ศ.2505 – 2515” งานของประภาพร แพงพะเนา (2535) เรื่อง “การพัฒนาแหล่งน้ำในภาคอีสานระหว่างปี พ.ศ.2482 – 2506” งานของปราณี วรรณปะเก (2537) เรื่อง “การผลิตข้าวในบริเวณลุ่มแม่น้ำมูลระหว่าง พ.ศ.2489 – 2516” งานของชอบ ดีสวนโคก และคณะ (2532) เรื่อง “รายงานการวิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในชุมชนลุ่มน้ำมูลตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึงปัจจุบัน” ที่ศึกษาถึงพื้นที่ภาคอีสานตอนใต้โดยภาพรวมรวมถึงพื้นที่เมืองศรีสะเกษบางส่วนด้วย นอกจากนี้ยังมีประเด็นที่อาจจัดกลุ่มย่อยได้อีกคือ การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์นิพนธ์และสถานภาพการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เช่นงานของ วิจิตร ระวิวงศ์ และประดิษฐ์ ศิลาบุตร (2543) เรื่อง “การประเมินสถานภาพองค์ความรู้จังหวัดศรีสะเกษ” “รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาสถานภาพองค์ความรู้จังหวัดศรีสะเกษ” ของ ปรีดา ประพฤติชอบ และคณะ (2556) “รายงานการวิจัยเรื่อง โครงการศึกษาสถานภาพและสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ” ของ ชูติมา เมฆวัน (2556) งานของอนุชิต สิงห์สุวรรณ (2559) เรื่อง “ประวัติศาสตร์นิพนธ์อีสาน พ.ศ.2475 ถึงสิ้นทศวรรษ 2520” และงานของธัญพงศ์ สารรัตน์ (2559) เรื่อง “สังคมพหุลักษณะในประวัติศาสตร์นิพนธ์อีสาน : การสำรวจเบื้องต้น” โดยมีการศึกษาประเภทงานที่ว่าด้วยเรื่องเมืองศรีสะเกษ และมีงานเขียนประวัติศาสตร์บางส่วนในแต่ละยุคสมัยตั้งแต่สมัยจาริต ไปจนถึงประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่ ทั้งนี้พัฒนาการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษจากบรรณนิทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ อีกทั้งบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว ทำให้สามารถคาดการณ์ได้เบื้องต้นว่า แนวโน้มการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องเมืองศรีสะเกษจะเพิ่มขึ้นและมีความหลากหลายขึ้น

5.3 แนวคิดและวิธีการศึกษา

5.3.1 แนวคิดในการศึกษา

กรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอีสานในสังคมไทยได้รับแนวคิดเรื่อง “อีสานนิยม” ของ ชาร์ลส์ เอฟ คายส์ [10] ที่ถือเป็นท้องถิ่นของรัฐไทย เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างเนื้อที่ให้กับประวัติศาสตร์ชาติที่ต้องการเน้นถึงความเจริญรุ่งเรืองของสยามมาตั้งแต่อดีตผนวกกับแนวคิดแบบหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) ที่เน้นการมองอดีตจากหลายแง่มุม การกล้าตีความหลักฐาน ประเด็นที่มักศึกษากันคือระบบความคิดที่เป็นวาทกรรม และประเด็นที่ว่าด้วยการสร้างตัวตน หรืออัตลักษณ์ในสังคมโดยมีเป้าหมายทางการเมืองแฝงอยู่ [11] ที่สำคัญในเรื่องการสร้างตัวตนนี้ แนวคิดแบบหลังสมัยใหม่จะให้ความสำคัญต่อการเรียกร้องที่มีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมหรือความเป็นท้องถิ่น ความแตกต่างหลากหลายโดยเฉพาะในแง่ของชาติพันธุ์ เพราะแนวคิดแบบหลังสมัยใหม่จะมองประเด็นศึกษาให้กว้างออกไปจากเดิม

5.3.2 ระเบียบวิธีในการศึกษา

ระเบียบวิธีในการศึกษาเท่าที่ผ่านมายังคงเน้นการศึกษาจากเอกสารเพราะมีข้อจำกัดเรื่องขอบเขตหรือช่วงเวลาในการศึกษา (Period of Study) กล่าวคือเรื่องราวของประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษนั้น ผลงานส่วนใหญ่มักศึกษากันในเวลาหนึ่งร้อยกว่าปีที่ผ่านมา คือนับตั้งแต่สังคมไทยก้าวสู่ความเป็นสมัยใหม่ตั้งแต่การปฏิรูปประเทศในยุครัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา การเน้นช่วงเวลานี้เหตุผลหลักน่าจะเป็นเพราะมีปัจจัยเรื่องการรับอิทธิพลตะวันตกในสังคมไทยซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนแปลงทางสังคมค่อนข้างชัดเจน โดยมีความพยายามที่จะศึกษาเรื่องราวของท้องถิ่นนอกศูนย์อำนาจมากขึ้น ซึ่งการมุ่งเน้นขอบเขตการศึกษาไปในช่วงเวลาดังกล่าวส่วนหนึ่งล้วนเป็นผลมาจากการมีปริมาณข้อมูลหรือหลักฐานเพียงพอที่จะทำการวิจัย ไม่ว่าจะเป็นเอกสารราชการ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร บันทึกความทรงจำ และบันทึกของชาวต่างประเทศร่วมสมัย ดังนั้นระเบียบวิธีในการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์จึงอยู่บนพื้นฐานของการใช้หลักฐานลายลักษณ์อักษร (written record) แม้วาระยะหลังแนวโน้มการศึกษาจะให้ความสนใจต่อหลักฐานด้านอื่นๆ เช่น วัตถุ การสัมภาษณ์ หลักฐานด้านภูมิศาสตร์ ฯลฯ (unwritten record) เข้ามาร่วมในการศึกษา แต่หลักฐานเหล่านี้ก็เป็นเพียงหลักฐานที่มาสสนับสนุนหรือร่วมวิเคราะห์เท่านั้น ไม่ได้ทำให้เกิดประเด็นการศึกษาที่แปลกใหม่หรือขยายขอบเขตเรื่องราวไปไกลกว่านั้นอย่างชัดเจน อย่างไรก็ดีหลัง พ.ศ.2540 เมื่อมีการศึกษาประวัติศาสตร์ในแนวทางใหม่ อันเป็นผลมาจากการปรับเปลี่ยนแนวคิดและวิธีการศึกษาและความก้าวหน้าในระเบียบวิธี ทำให้เกิดประเด็นแปลกใหม่และหลากหลาย อีกทั้งเริ่มขยายขอบเขตการศึกษาออกจากประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองและเรื่องราวของชนชั้นสูง ไปสู่แง่มุมอันหลากหลายในวิถีชีวิตของมวลชนส่วนกลางหรือชาวบ้านมากขึ้น หลายผลงานเริ่มให้ความสำคัญกับท้องถิ่นและชุมชน อีกทั้งเน้นเป็นประเด็นหลักในการวิเคราะห์ ผลที่ตามมาคือทำให้มุมมองที่มีต่อเมืองศรีสะเกษในมิติประวัติศาสตร์เริ่มปรับเปลี่ยน โดยประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทชนชั้นนำของเมืองเริ่มมีแนวโน้มลดลง ขณะที่เรื่องราวของเมืองในเชิงสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ได้รับความสำคัญมากขึ้น จนนำไปสู่การเริ่มเปิดประเด็นใหม่ๆ ที่จะทำให้การศึกษาเรื่องท้องถิ่นไทยมีความก้าวหน้าต่อไป

รูปที่ 8 ตัวอย่างงานเขียนเรื่องเมืองศรีสะเกษของนักวิชาการรุ่นใหม่

6. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นศรีสะเกษที่ผ่านมาจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา กล่าวโดยรวมแล้วถือได้ว่าในแง่ปริมาณผลงานยังมีไม่มากนักหากเทียบกับประเด็นที่นิยมศึกษากันในประวัติศาสตร์กระแสหลัก แต่เรื่องของท้องถิ่นศรีสะเกษก็นับได้ว่าเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจอยู่พอสมควร ในบรรดาผลงานเท่าที่สำรวจพบจำนวน 215 เรื่องนั้น หากพิจารณาในแง่เนื้อหาสาระโดยรวมแล้ว กล่าวได้ว่าเป็นเพียงการศึกษาในประเด็นปลีกย่อยที่เน้นเรื่องราวในสังคมสมัยใหม่ที่เริ่มในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ซึ่งถึงแม้ว่าความตั้งใจจะแสดงถึงความเป็นตนเองในท้องถิ่น แต่เนื้อหาหลักก็ยังคงวิ่งกลับเข้าสู่กรอบของประวัติศาสตร์ชาตินั่นเอง ตามด้วยเรื่องสังคม วัฒนธรรม ศิลปกรรม โบราณคดี และเศรษฐกิจ ซึ่งความขาดแคลนผลงานวิชาการในเรื่องงานเขียนด้านเศรษฐกิจ อาจจะมาจากการขาดข้อมูลหลักฐาน และการขาดความสนใจในเรื่องศรีสะเกษก็ได้ ทั้งนี้การมุ่งประเด็นเรื่องเมืองศรีสะเกษจึงทำให้ไม่สามารถประมวลภาพรวมพัฒนาการของเมืองนับแต่อดีตได้อย่างชัดเจน เนื่องจากขาดความรู้และข้อมูลพื้นฐานที่จะเข้าใจบริบทของเมืองยุคเก่า จนขาดภาพที่เชื่อมโยงของแต่ละยุคสมัยหรือหาความต่อเนื่องในบริบททางประวัติศาสตร์ของเมืองศรีสะเกษในแต่ละยุคสมัยได้อย่างครอบคลุม แต่การศึกษาที่ผ่านมาถือได้ว่าเป็นข้อมูลพื้นฐานที่ทำให้เข้าใจพัฒนาการของงานเขียนประวัติศาสตร์ศรีสะเกษได้ระดับหนึ่ง

รูปที่ 9 อาคารศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรมที่แสดงถึงบทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษกับการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ราว พ.ศ.2540 เป็นต้นมา การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษถือว่ามีความก้าวหน้ามากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นแง่ของสาระและแง่ของระเบียบวิธี เพราะแวดวงวิชาการเริ่มเปิดประเด็นใหม่ๆ ในการศึกษา พร้อมกันนั้นก็มีความพยายามใช้ข้อมูลให้หลากหลายและกว้างขวางขึ้น ช่วงเวลานี้หลายผลงานได้หยิบยืมวิชาการของศาสตร์อื่นๆ เช่น ไทยศึกษา คติชนวิทยา มานุษยวิทยา มาร่วมวิเคราะห์ หลายผลงานมีการศึกษาผ่านเอกสารของท้องถิ่น ทั้งกฎหมายโบราณ วรรณกรรมพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้าน ขณะที่บางผลงานมีการใช้หลักฐานประเภทมุขปาฐะ โดยมีการลงภาคสนามเพื่อสัมภาษณ์ ทั้งหาข้อมูลจากคำบอกเล่าเพื่อประกอบการนำเสนอ จนอาจกล่าวได้ว่าการศึกษาเชิงสห

วิทยาการในยุคนี้ นอกจากจะทำให้ภาพอดีตของเมืองศรีสะเกษมีสีสันและมีชีวิตชีวาแล้วยังทำให้องค์ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นศรีสะเกษในมิติประวัติศาสตร์มีประเด็นศึกษาหลากหลาย ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษในสังคมไทยต่อไป ทั้งนี้ การศึกษาประวัติศาสตร์ศรีสะเกษในบริบทประวัติศาสตร์ไทยอาจไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างเป็นอิสระ และ/หรือให้ภาพที่มีคุณภาพทางวิชาการอย่างแท้จริงได้หากต้องถูกตีกรอบเฉพาะอยู่ในขอบเขตของอาณาบริเวณศึกษาหรือประเทศไทยเท่านั้น ทั้งนี้เพราะศรีสะเกษมีพัฒนาการที่แตกต่างและที่สามารถเทียบเคียงได้กับดินแดนเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะลาวและเขมร ซึ่งความเด่นของศรีสะเกษในบริบทประวัติศาสตร์อาเซียนจะสามารถเป็นตัวอย่างและแบบฉบับสำหรับนักวิชาการไทยในการศึกษาประวัติศาสตร์ ณ ปัจจุบันและอนาคตต่อไป

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ควรสนับสนุนให้มีการผลิตนักวิชาการรุ่นใหม่ที่มีความสามารถทางการสื่อสารภาษาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ในศรีสะเกษให้มากขึ้น เพื่อเป็นการต่อยอดการวิจัยงานวิชาการเกี่ยวกับศรีสะเกษต่อไป

7.2 ควรสนับสนุนให้มีการแปลหนังสือภาษาเขมรในเรื่องต่างๆ ที่อาจเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษด้วย เช่น ประวัติศาสตร์ วรรณกรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญาของเขมร ตลอดจนงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเขมรที่นักวิชาการฝรั่งเศสทำการศึกษาไว้แปลเป็นภาษาไทย

7.3 ควรสนับสนุนให้มีการสัมมนาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองศรีสะเกษให้มากขึ้น เพื่อให้ นักวิชาการมีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน

เอกสารอ้างอิง

- [1] วิจิตร ระวิวงศ์ และประดิษฐ์ ตีลาบุตร. รายงานการวิจัยเรื่องการประเมินสถานภาพองค์ความรู้จังหวัดศรีสะเกษ. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.); 2543.
- [2] ปรีดา ประพฤติชอบ และคณะ. รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาสถานภาพองค์ความรู้จังหวัดศรีสะเกษ. มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ. 2551.
- [3] ชานนท์ ไชยทองดี. รายงานการวิจัยเรื่องสังเคราะห์งานวิจัยในจังหวัดศรีสะเกษ. ศรีสะเกษ : มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ. 2558.
- [4] ชูติมา เมฆวัน. โครงการศึกษาสถานภาพและสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ. คลังข้อมูลงานวิจัยไทย. 2556.
- [5] พิชิต พิทักษ์. (2540). “ท้องถิ่น” ในการรับรู้ของชนชั้นนำไทยช่วงสมัยปฏิรูปการปกครอง พ.ศ.2435. กรุงเทพฯ : บัญชีมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2540.
- [6] หม่อมอมรวงศ์วิจิตร (ม.ร.ว.ปฐุม คนเฒ่า). พงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน : ประชุมพงศาวดารเล่ม 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร; 2506:156-192.
- [7] เต็ม วิชาญพจนกิจ. ประวัติศาสตร์อีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 5. ปทุมธานี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; 2515.

- [8] ชลิต ชัยครรชิต. สถานภาพการศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดีอีสานในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2541;16(1):83-89.
- [9] ธงชัย วินิจจะกุล. การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของอดีต : ประวัติศาสตร์ใหม่ในประเทศไทยหลัง 14 ตุลาคม. สถานภาพไทยศึกษา : การสำรวจเชิงวิพากษ์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.); 2543:65-90.
- [10] ชาร์ลส์ เอฟ คายส์. อีสานนิยม : ท้องถิ่นนิยมในสยามประเทศไทย [Isan : regionalism in Northeastern Thailand]. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์; 2547.
- [11] อติสร คักดีสูง. ความคิดทางประวัติศาสตร์และวิธีวิทยาวิจัย. สงขลา : ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ; 2554.